

ПОКУШАЈ РАЗЈАШЊЕЊА КОНТРАВЕРЗИ У САВРЕМЕНОЈ ЛИТЕРАТУРИ О ИСТОРИЈСКИМ ЛИЧНОСТИМА ПОМОРАВЉА С ПОЧЕТКА XIX ВЕКА

Анстракт: Полазећи од биографских података изнетих у неколико најновијих публикација, аутор чини покушај да отклони присутне контраверзе произашле из литературе ранијег периода (углавном), јер верује да је могуће ту појаву сузбијати, ако се већ не може до краја зауставити, јавним указивањем на то. Указује на преплитање биографија више личности, њихово повезивање у биографију једне, раздвајање биографија у две под истим именом, забуне настале идентичним топонимима, као местима рођења (Трешињевица, Плана) или идентичним именима и презименима личности и т. сл.

Кључне речи: Први српски устанак, Јагодинска нахија, Кнежина Темнић, Трешињевица, Плана, Кнез Левча, Јован Ковач, Стојан Брка, Милован Стојадиновић, Милован бимбаша, Кара Стева, Петар Кара, Живко Параћинац, Кнез Милић, Петар Ђорђевић Крагић, Петар Ђорђевић Цода, Милосав Лаповац...

I ОПШТИ ПРИСТУП

Обележавање двестагодишњице Првог српског устанка, као средишњи јубилеј српске нације и државе, подстакао је интересовање за догађаје и личности с почетка XIX века, те се започело са бројним издавачким подухватима, како на нивоу државе, тако и у мањим културним средиштима. Томе одређени допринос дају и историјски архиви у Јагодини и Крушевцу, не само покретањем периодичних публикација („Корени”, „Расински анали”) него и других књига, а то чине и друге институције са овог простора (библиотеке, музеји), па и појединци. То је створило веома повољну климу за даљим истраживањима прошлости и презентацијом истраженог, али то изазива и потребу за критичким, у позитивном смислу те речи, сагледавањем онога што је публиковано. На једном ужем локалитету имамо сада више публикација у којима се налазе подаци о истим питањима, па и личностима, и њиховим упоређивањем можемо доћи до одређених закључака које ваља презентирати јавности, с основним циљем да се дође до истинитог и сузбија даље преношење, из књиге у књигу, онога што истина није. Наравно, свесни смо чињенице да је домет сваког текста ограничен бројним факторима, али то не значи да треба посустајати са тим напором да се до праве истине дође а недостаци из литературе отклањају.

Ми ћемо се овде позабавити са десетак историјских личности са нашег локалитета (Поморавља, схваћеног у нешто ширем смислу у односу на Поморавски округ), пошто је садашња административна подела пореметила неке раније поделе, нпр. Темнић је био у саставу Јагодинске нахије, потом у Поморавском округу, сада у Расинском округу, Параћин и Ражањ су извесно време били у Крушевачком санцаку, чак кратко и једна нахија, а Параћин је сада у Поморавском округу (Јагодина), док је Ражањ у Нишавском округу. Забележили смо одређене контраверзне податке о историјским личностима у иначе изузетно вредним публикацијама. Ауторима тих публикација, пре но што их и поменемо, одајемо признање на напору који су учинили, свако на пољу свог приступа прошлости. **Мр Добривоје Јовановић** (Јагодина) је свакако најбољи познавалац догађаја у Првом и Другом српском устанку на тлу садашњег Средњег Поморавља. Ресаве и Левча, што је показао својим документованим студијама¹, публикованих и у „Коренима” II и III. **Мр Слободан Симоновић** (Крушевац) је својом хвале вредном енциклопедијом² умногоме обогатио сазнања о нашем крају, нарочито када су у питању биографије знаменитих људи, што се у основи односи и на књигу³ публицисте **Раде Милосављевића** (Главинци–Јагодина), мада је она рађена са много мање амбиција, па су јој и домети слабији. Књижевник и публициста **Мирослав Димитријевић** (Параћин) објавио је десетак различитих публикација о прошлости Параћина и околине, с тим што смо се ми

¹ Мр Добривоје Јовановић, „Јагодинска, Ђупријска и Параћинска нахија у Првом српском устанку 1804–1813”, Историјски архив, Јагодина 1994; исти, „Корени” II, часопис за историографију и архивистику, Историјски архив Јагодина, 2004; исти, „Јагодинска и Ђупријска нахија у Другом српском устанку”, „Корени”, III, 2005.

² Мр Слободан Симоновић, „Мала енциклопедија крушевачког краја”, ауторово издање, Крушевац 2006.

³ Раде Милосављевић, „Јагодински биографски лексикон”, Народна библиотека, Јагодина 2006.

овде задржали на његовој нешто раније објављеној књизи о знаменитим Параћинцима⁴. Ми смо се углавном на тих пет књига ослањали у овом раду, уз монографију „Варварин” *Топлице Симића*⁵, књижевника и публицисте из Варварина.

У даљем тексту осврнућемо се на контраверзна питања из биографија познатих имена, тако што ћемо спорна питања груписати око кључних тачака.

II ТЕМНИЋСКИ КНЕЖЕВИ И ВОЈВОДЕ

Јагодинска нахија је у Први српски устанак ушла са две своје кнежине (Левач и Темнић), неки чак мисле да је имала и трећу кнежину (Белица), у шта сада нећемо улазити, односно за ову прилику није од значаја. На челу Кнежине Темнић био је **кнез Јевта из Обрежа**, и он је, за цело време устанка, предводио устанике своје кнежине, те је био и у војводској функцији која му је призната одговарајућом дипломом.⁶ У њој се он именује као **Јевта Становић**.⁷ Његову најпотпунију биографију објавио је Добривоје Јовановић.⁸ Тиме је отклоњена дилема из његове биографије, коју је изазивала Локићева констатација „Погибе на Београду”, „па се узимало да је морао пасти 30. новембра 1806, кад је варош београдска отета од Турака”.⁹ М. Ђ. Милићевић је потом навео Јоакима Вујића, који је путујући по Србији, 24. јуна 1826, у селу Орашју, у припрати изнад врата прочитао и записао „Сеј монастир Обор Кнез Јевта патоса, и пол двери откупи на свој спомен, живим за здравље, а мртвима за душу 1812, јануара 17”¹⁰, те с правом констатује:

„Ако је ово онај Кнез Јевта из Обрежа, онда је јасно, да је био жив 1812, а тада већ на Београду није било боја. Или, дакле, Кнез Јевта из Обрежа није био на Београду 1806, или је овај Кнез Јевта што је патосао Манастир Орашје са свим други човек.

Тек гробови, својим записима, могли би расветлити ову таму, али записа тих још нисам могао добити, мада сам се неколико пута, обраћао познаницима у Темнићу.”¹¹

Добро је што М. Ђ. Милићевићу нису били познати документи са потписом **Јевте Кисовића** из Бачине, пошто би то његову дилему ко је патосао цркву у Орашју још више појачало, јер су Орашје и Бачина у суседству. Ево шта је о Јевти Кисовићу записао Добривоје Јовановић:

„Рођен је у Бачини. Био је добар јунак и ваљан старешина. У једном аустријском извештају истиче се као један од вођа устанка у Јагодинској нахији.”

Да ли су заиста постојала двојица, Јевта из Обрежа и Јевта из Бачине, или је у питању иста личност која се потписом различито идентификовала? Ово питање је актуелизовано напред поменутих овогодишњим издањима, у којима се они такође наводе као посебне личности, с тим што се код Симоновића појављује и као **Јевта Бркић**, односно, **Јевта Бркић Касавић**.¹²

Ова дилема је фактички разрешена пре стотину година. Знаменити Станоје Мијатовић је у својој антропогеографској студији “Темнић” записао:

„**Касавићи** (50), који су дошли пре 180 година са Косова. Од ове је породице био обор-кнез Јевта, који је обновио орашку цркву и кога су Турци жива на колац набили. Ово је највећа породица у овом крају. Има их и у Срњу, Својнову и Поточцу.”¹³

Топлица Симић је користио ову студију Станоја Мијатовића, као литературу, при изради

⁴ Мирослав Димитријевић, „Знаменити Параћинци”, ДДИП „Вук Караџић”, Параћин 1996.

⁵ Топлица Симић, „Варварин”, монографија општине, Варварин 1995.

⁶ Мр Добривоје Јовановић, „Корени” II, исто, стр. 82–84.

⁷ Како оригинал дипломе није сачуван, Велибор Берко Савић, „Карађорђе” књ. II, бр. 590, стр. 878–892, објавио је нађени препис. Одатле је њен препис преузео и у свој рад унео мр Добривоје Јовановић, исто. Отуда под знак питања треба ставити Јевтино презиме Становић, јер код многих писара XIX века слово **Е** је често поистовећено са квржицом слова **О**, нарочито када се налази испред слова **В**, што је овде случај. Хоћемо да кажемо, да је његово право презиме највероватније **Стано(е)вић**.

⁸ Мр Добривоје Јовановић, исто, стр. 98.

⁹ Милан Ђ. Милићевић, „Поменик знаменитих људи у српског народа новијега доба”, репринт издања из 1888, „Слово љубве”, Београд 1979, стр. 202.

¹⁰ Исто, стр. 202–203.

¹¹ Исто, стр. 203.

¹² Раде Милосављевић, исто, стр. 32 (Бркић Јевта), стр. 170 (Јевта Становић), стр. 202 (Јевта Кисовић); мр Слободан Симоновић, исто, стр. 116 (Јевта Н, обор кнез из Обрежа, где је остављена дилема М. Ђ. Милићевића без коментара, с тим што је на челу одреднице као година смрти записана 1806.), стр. 134 (Кисовић Јевта), стр. 225. (Јевта Бркић Касавић, као вођа Темнићана на Варваринском пољу 1810. године).

¹³ Станоје М. Мијатовић, „Темнић”, антропогеографска студија, Београд 1905., стр. 375–376.

своје књиге „Варварин” и могао је стави тачку, бар што се тиче дилеме да ли је Јевта Кисовић (Касавић) и Јевта, кнез из Обрежа (темнићски, јагодински), једна те иста личност, правилно исписујући његово породично презиме (по традицији) Касавић. Међутим, он је отишао корак даље, чиме је направио нову грешку, и тако унео у литературу нову дилему. Наиме, он га у својој књизи именује као **Јевта Бркић–Касавић**¹⁴, односно **Јевта Бркић**¹⁵, што је и навело Слободана Симоновића и Радета Милосављевића да поступе у својим књигама¹⁶ како су поступили.

Поставља се питање, одкуда сада ово ново презиме кнеза Јевте (Бркић). Ваља знати да је Топлица Симић из Обрежа и да се у фамилији Бркић и данас чува успомена на претка **Стојана Брку**, од којега им је презиме, о чему имамо у новијој литератури ову белешку:

„**Бркићи** воде порекло од **Стојана Брке**, названог тако зато што је имао веома велике бркове. Са женом Душанком је имао само једног сина, Милоја. По причању њихово старо презиме је било Ненадовић. За успомену на свог деду Стојана, Милојев син Мита је узео презиме Бркић. Мита се оженио Саром и са њом имао једног сина који се звао Гвозден. Гвозден је такође имао једног сина Душана.”¹⁷

Оно што Цветковићев информатор, вероватно ни сам Цветковић, иначе директор ОШ у Обрежу, нису знали, а Топлица Симић је могао да зна, да се о Стојану Брки говори и пише као о кнезу, те је тако ове две личности спојио преко презимена Бркић-Касавић. Ка томе води и биографија Стојана Брке коју налазимо код Добривоје Јовановића:

„Рођен је у Својнову. У време Првог српског устанка био је обор-кнез. Стојан је дао свог сина Симу у залог Турцима да се Срби више неће бунити. Сахрањен је код цркве у Својнову.”¹⁸

Сличну биографију Стојана Брке налазимо и код Мирослава Димитријевића, с тим што он наглашава свој извор (литературу): „Нажалост, подаци о овом јунаку српске револуције су врло штурни, а његово име међу најзначајнијим личностима у устанку из јагодинског округа спомиње Јован Мишковић¹⁹ у свом *Кратком опису Јагодинског округа* објављеном 1885. године у *Гласнику српског ученог друштва*.”²⁰ Димитријевић даље, с правом наглашава:

„Вероватно је преживео пропаст првог устанка, јер се уз његово име не помиње начин на који је умро, као код других знаменитих људи Карађорђевих времена.”²¹

Када се прочита све ово напред речено о кнезовима **Јевти Стано(е)вићу (Касавићу)** и **Стојану Брки (Ненадовићу)**, уз бројне контраверзе, постављају се одређена питања, од којих је најзначајније да ли је Кнежина Темнић у Јагодинској нахији у време Првог српског устанка имала заиста два кнеза, односно, да ли је и Стојан Брка био кнез Темнића, пошто је Јевта Стано(е)вић неспоран. Ми смо на то питање покушали да одговоримо преко одреднице о Стојану Брки у Симоновићевој књизи (као сарадника):

„СТОЈАН БРКА, обор-кнез Темнића. Личност која је у историографској литератури скромно забележена. Обор-кнез Темнића је највероватније постао пошто је кнез Јевта из Обрежа убијен после угушења Хаџи-Проданове буне 1814. године. Забележено је да је С. свог сина Симу као залог дао Турцима да се Срби неће бунити. Отуда њега нема у Другом српском устанку, када у Темнићу имају примат Милета Радојковић из Катунa и Никола Мандрда из Пајковца. Сахрањен је код цркве у Својнову, те се отуда може срести податак да је рођен у Својнову. Вероватније је да је из Обрежа, пошто код обрешких Бркића постоји сазнање да им је предак био кнез, док код својновачких тога нема.”²²

У вези са кнезом **Јевтом Стано(е)вићем (Касавићем)** поставља се још једно питање: Да ли је он био једини војвода из кнежине Темнић или је то био још неко? Он није споран, његова војводска диплома из 1811. године сачувана је (у препису, додуше!) и о томе је напред било речи. Међутим, Топлица Симић у већ поменутој књизи као војводу уписује и Стевана Кару из Варварина, утемељујући своју тврдњу на сећањима Гаје Пантелића који **Стевана Кару** „увршћује међу 13

¹⁴ Топлица Симић, исто, стр. 42.

¹⁵ Исто, стр. 44.

¹⁶ Видети нашу фусноту под бројем 13.

¹⁷ Александар Цветковић, „Обреж”, монографија села, Обреж 2000 (?), стр. 35.

¹⁸ Добривоје Јовановић, исто, стр. 102.

¹⁹ Неоправдано није у „Јагодинском биографском лексикону” Радета Милосављевића.

²⁰ Мирослав Димитријевић, исто, стр. 56.

²¹ Исто.

²² Мр Слободан Симоновић, исто, стр. 309.

војвода Карађорђевић”, уз назнаку да је „храбро погинуо пред зидинама Соко града.”²³. Полazeћи од ове Симићеве констатације, као литературе, можда и непосредно од Пантелића, Симоновић у својој књизи за **Кара Стеву** каже кратко: „СТЕВАН КАРА (? - Бања, 1809), Карађорђевој војводи из Варварина.”²⁴ Добривоје Јовановић о њему, не именујући га као војводу, каже: „Родио се и живео у Варварину. Погинуо је код Бање 1810. године. Истакао се као барјактар у јагодинској војсци у бици на Варваринском пољу.”²⁵ Милосављевић, као литературу наводећи Симићеву књигу, али користећи и неке друге изворе, о њему даје следеће податке: „**КАРА Стеван**, војвода (Трешњевица, Ћуприја, ?-код Бање, 1810). Живео у Варварину. У јагодинској војсци био барјактар за време битке на Варваринском пољу. Храбро погинуо под зидинама Соко-града. Гаја Пантелић га у својим казивањима сврстава у 13 Карађорђевић војвода.”²⁶ Не искључујемо могућност да је имао у рукама књигу Мирослава Димитријевић, коју је унео у биографију ове личности, ако је то више уопште она, односно за пре може рећи да је у питању фикција састављена од биографија тројице Карађорђевић јунака, Главашевих хајдука, који уз своје имају као презиме, условно речено, **Кара** (Црни). Ради се о **Кара Петру из Трешњевице, Кара Стеви из Прова и Кара Стеви из Варварина**. Цитираћемо Димитријевића, пре но што дамо своје мишљење о томе:

„С почетка 19. века параћинској нахији био је познат, поред осталих знаменитих људи и неки Стеван Кара из Трешњевице, за оно време богатији домаћин, али и храбар човек.

Његово име излази на историјску сцену у време дизања Првог српског устанка. Наиме, вожд Карађорђе, шаље абер, никоме другоме у Доњем Левчу него Стевану Кари из Трешњевице да окупи народ и подигне буну.

Стеван Кара је послушао Црног Ђорђа и са великом четом Поморавца се придружује устаницима. Остаје веран Карађорђу све до пропасти устанка.

Налазимо га и у једном историјском спису о бици на Варварину 1810. године, у којој се истакао јунаштом, али и пружањем прве помоћи тешко рањеним јунацима. Значајно је запажен и у бици на Иванковцу.

Његово име спомиње и Милан Ђ. Милићевић, врсни научник који је посебно обрадио време Првог и Другог српског устанка и одредио места многим знаменитим личностима тога доба.”²⁷

Неспорна је чињеница да је село Трешњевица, која је, не само у време српских устанака већ и дуго година касније, била у Кнежини Темнић, тек у XX веку, извесно време припадала је Ћуприји, а сада општини Параћин, дала једну знамениту историјску личност Првог српског устанка. Реч је о **Велис(л)аву Станојловићу** члану Правитељствујућег совјета сербског, у коме је био представник Јагодинске нахије. Његову солидно обрађену биографију налазимо и код Добривоја Јовановића²⁸, а преузео је, уз допуне, Раде Милосављевић, који је дао неке корекције, укључујући и локацију Трешњевице код Ћуприје.²⁹

Ова и друге његове корекције не би заслуживале већу пажњу за ову прилику, да је Милосављевић није поновио и код одредница о **Кара Стеви**³⁰ и **Кара Петру**³¹, при чему се позива на Добривоја Јовановића,³² јер свуда Трешњевицу лоцира код Ћуприје.³³

Мора се знати чињеница да је Србија прошарана топонимима истог имена, па тако и села под називом Трешњевица има више. У конкретном случају, поменуте личности Кара Степа и Кара Петар нису из ове наше Трешњевице (Темнић). Кара Петар је из Трешњевице код Аранђеловца (предак је познатог географа Владимира Карића) а Кара Степа је из Варварина. Поменули смо још једног Кара Стеву, пошто се у цитираној биографији из Димитријевићевог пера и он налази. У Боју на Иванковцу се истакао Кара Степа из Прова код Пожаревца: „Пошто су Срби напустили први редут, Турци су предузели напад на други, чијом одбраном је командовао већ поменути буљукбаша Кара-Стеван из

²³ Топлица Симић, исто, 54.

²⁴ 25. Мр Слободан Симоновић, исто, стр. 304.

²⁵ 26. Мр Добривоје Јовановић, исто, стр. 101

²⁶ 27. Раде Милосављевић, исто, стр. 81.

²⁷ 28. Мирослав Димитријевић, исто, стр 47.

²⁸ 29. Мр Добривоје Јовановић, исто, стр. 102.

²⁹ 30. Раде Милосављевић, исто, стр. 171

³⁰ 31. Видети нашу фусноту бр. 27, односно одговарајући цитирани текст.

³¹ 32. Раде Милосављевић, исто, стр. 81.

³² 33. Мр Добривоје Јовановић, исто, стр. 101.

³³ 34. Раде Милосављевић, исто, стр. 81.

Прова.”³⁴ Он се показао као храбар ратник, ту је тешко рањен и нешто касније код куће умро, што за ову прилику није битно и на томе се нећемо задржавати. То не значи да и Кара Степа из Варварина није учествовао у Боју на Иванковцу 1805. године, али се уз ту битку не помиње, ако не узимамо у обзир оно што је записано у фусноти, уз прибележено сећање Милоша Панића из Сирекова (Рамска нахија) од стране Милоша Милосављевића: „Чуо сам да је Карађорђе неког Кару послао на некој планини Мечки, те је он сву комору и џебану што је паши из Ниша ишла заплъчкао, па зато је и тражио мир.”³⁵ Своје мишљење о томе изнели смо у посебном раду, из којег се читалац може потпуније обавестити и о **Стевану Кари из Варварина**.³⁶ Дакле, Трешњевица, ова наша, нема других знаменитих људи из Првог српског устанка, осим Велис(л)ава Станојловића. Збрку која је настала омашкама и из других разлога, да их сада не идентификујемо, треба рашчишћавати полазећи од овде изнетих чињеница.

Што се пак тиче војводства **Стевана Каре из Варварина**, ствар је нешто сложеније природе. У савременој историографској литератури се с правом констатује:

„Данас је врло тешко рећи ко је све био Карађорђев војвода и колико их је укупно било током устанка, јер нити су сви добили војводске дипломе, нити су све издате дипломе сачуване, па тако ни дипломе из 1811. године, када је највише произведено нових војвода.”³⁷ Цитирани аутор набраја, користећи све изворе (претходна набрајања мемоариста и других аутора, Карађорђев протокол), поименице 156 војвода, међу којима су и Јевта Кисовић³⁸, дакле наш Јевта Стано(е)вић (Касавић) и Кара Степа из Варварина³⁹. Полазећи од разложног текста Милета Недељковића, из чијег текста је претходни цитат, склони смо да поверујемо да се могу правити разлике међу војводама, односно, да се под тим термином крију различити садржаји. Да не дужимо, за нас је кнез Јевта Стано(е)вић (Касавић) од почетка Устанка, у који је ушао као кнез Кнежине Темнић, био фактички и војвода ове кнежине односно Јагодинске нахије и њене војске, што му је 1811. године формално, путем свечане дипломе и признато. С друге стране, овај термин (војвода), нарочито у сећањима мемоариста, употребљава се да би се означио и неко ко је предводио војску у појединим бојевима, те у том смислу предводника, видимо и помињање војводске титуле уз име Стевана Каре из Варварина.

Без обзира на већ исказане сопствене недоумице, слободни смо да, у вези са кнежевима и војводама у Кнежини Темнић Јагодинске нахије, закључимо:

-За време Првог српског устанка у кнежини Темнић обор-кнез је, крајем устаничког периода и војвода са дипломом, **Јевта Стано(е)вић (Касавић)**, без обзира да ли се потписивао или су га записивали под другим именом, односно непотпуно.

-По окончању Првог српског устанка, а вероватније после Хаџи-Проданове буне 1814. године, када је кнез **Јевта Стано(е)вић (Касавић)** у Београду убијен, кнез Темнића је **Стојан Брка (Ненадовић)**, истина веома кратко, односно до Другог српског устанка. У том правцу треба даље истраживати његову биографију.

-**Стеван Кара из Варварин** био је славно име међу Темнићанима Првог српског устанка, али увек под командом **Јевте Стано(е)вића (Касавића)**, као што је то био и Милета Радојковић, потоњи кнез Темнића у Другом српском устанку и касније сердар Расинског сердарства, вођа по њему прозване буне против кнеза Милоша...

-Село **Трешњевица**, које је припадало Кнежини Темнић Јагодинске нахије, у новијој историји неко време Ћуприји, сада општини Параћин, дала је само једно име од високог угледа у Првом српском устанку, совјетника **Велис(л)ава Станојловића**.

³⁴ 35. Др Петар Милосављевић, „Бој на Иванковцу 1805. године”, у: „Бој на Иванковцу”, зборник радова, САНУ, СО Ћуприја, Београд, 1979, стр. 57.

³⁵ 36. Милош Милосављевић, „Устанак Рамске нахије 1804. г. и њено суделовање”, у: „О Првом српском устанку – необјављена грађа” (у редакцији Радослава Перовића), Народна књига, Београд 1954, стр. 103.

³⁶ 37. Ђорђе Петковић, „Ражањска нахија у Првом српском устанку”, Општинска народна библиотека Ражањ, Графопромет Параћин, Параћин 2006, стр. 13–16.

³⁷ 38. Миле Недељковић, „Србија Карађорђевог времена”, у: „Деловодни протокол Карађорђа Петровића” (приредили Миле Недељковић, Миливоје Станковић), НРРИИО “Светлост”, Центар за културу “Душан Петровић Шане”, Крагујевац-Топола, 1988, стр. 193.

³⁸ 39. Исто, стр. 194

³⁹ 40. Исто, стр. 195.

III ЗНАМЕНИТИ “ПАРАЋИНЦИ”

Поменути Велис(л)ав Станојловић с правом се нашао међу знаменитим Параћинцима⁴⁰ у истоименој књизи Мирослава Димитријевића. Међутим, овај аутор је, као што је у претходном одељку било речи, међу знамените Параћинце уврстио и **Стојана Брку** и **Кара Стевана**, првог по основу Својнова, другог по основу Трешњевице, као села која сада припадају општини Параћин. У вези са тим смо напред изнели своје мишљење и изнели своје аргументе, те се на томе нећемо даље задржавати. Међутим, док се код Стојана Брке ствар може оправдати, чак и прихватити пошто му је гроб у Својнову, дотле се оно што је он учинио са биографијом објављеном под „Стеван Кара” не може се никако оправдати, те ћемо отуда указати на још неколико имена из његове књиге, која ни по ком основу не могу бити Параћинци, мада им знаменитост не треба оспоравати, већ их с пијететом, не само о јубилејима треба помињати. Овде ћемо се задржати само на борцима Првог српског устанка:

-**Хајдук Милован**. Сличним поступком, како је вајао лик свог знаменитог “Параћинца” Стевана Кару, тако је извајао и ову личност. Најпре с правом истиче да на устаничкој сцени постоје два Милована: „Један је ресавски војвода (био је Синђелићев бимбаша–Ђ. П.) а други Хајдук Милован из Плана, код Параћина.”⁴¹ Потом за хајдука Милована, пошто је **Велику Плану** заменио селом **Плана** код Параћина, и по том основу прогласио га Параћинцем, узима лични опис, односно наводи да је по сведочењу његових унука, био „високог раста, лепог стаса, угасито смеђе косе, белог лица”⁴² цитирајући Милоша Милосављевића, од кога узима и највећу заслугу, али сада оног другог Милована (Ресавца) из Боја на Иванковцу:

„Видевши организовану турску силу пред собом, пожаревачке војводе Петар Добрњац и Миленко Стојковић хтедоше да напусте шанчеве изнад Параћина. У том моменту се ту задесио и хајдук Милован са својом дружином и видевши издајство српских војвода, извади кубуру и подметну је Петру Добрњцу под стомак:

-Стани, војводо, куд си наумио?

-У планину, одговори му војвода.

-Нећеш, богме, но овде да сви гинемо, рече му хајдук Милован спреман да га убије.

Видевши да не могу да избегну бој, две војводе остану са српском војском.⁴³ Догађај се заиста одиграо, према ономе што је Милосављевић забележио, само што је у главној улози био Ресавски бимбаша Милован, а не хајдук Милован Стојадиновић. Читаоци могу код Добривоја Јовановића наћи биографију **Милована, ресавског бимбаше**, са овом епизодом⁴⁴, а код Милосављевића биографије оба Милована⁴⁵.

Даљи коментар овоме није потребан. У сваком случају, ни један од њих није Параћинац, један је из Велике Плана, а други из Радошина, у Ресави.

-**Баба Милица**. „Косовска битка је изнедрила своју Косовску девојку, а иванковачку своју–Баба Милицу. Баба Милица је у великом шанцу на брду изнад Параћина (подвукао Ђ. П.) давала пиће српским јунацима, доносила храну и соколила их. О њој и њеном доприносу у подизању морала српских устаника са симпатијама говори академик Милош Ђурић истичући је као захвалан лик за уметничку обраду. Нажалост о њој више нема никаквих података”.⁴⁶

О Баба Милице, код академика Ђурића заиста налазимо: “Баба Милица је у великом утврђењу давала борцима пиће и соколила их.”⁴⁷ Како се Бој на Иванковцу, у ширем смислу те речи, одиграо на два кључна положаја (код Иванковца и код Параћина), аутор радњу (Баба Миличина посета устаницима) помера од Иванковца (где су постојали велики и мали шанац, односно утврђења) на Турско (сада Карађорђево) брдо, где су постојала два равноправна шанца–утврђења, један за војску коју је довео Карађорђе, а други за војску коју је са Иванковца померио војвода Миленко

⁴⁰ 41. Мирослав Димитријевић, исто.

⁴¹ 42. Мирослав Димитријевић, исто.

⁴² 43. Милош Милосављевић, „Хајдук Милован Стојадиновић”, у: „О Првом српском устанку...”, исто, стр. 58

⁴³ 44. Мирослав Димитријевић, исто, стр. 58

⁴⁴ 45. Мр Добривоје Јовановић, исто, стр. 106.

⁴⁵ 46. Милош Милосављевић, исто, 56–58.

⁴⁶ 47. Мирослав Димитријевић, исто, стр. 59

⁴⁷ 48. Академик Војислав Ђурић, „Бој на Иванковцу у књижевности”, у: „Бој на Иванковцу 1805.”, исто, стр. 83.

Стојковић.⁴⁸ Тако је добијена ова знаменита „Параћинка”, преузета од Ћупричана.

-Илија Стошић. То што се Илија Сто(ј)шић, знаменити хомољски војвода⁴⁹ нашао на устанка, његово изручење, с назнаком “из Параћина”, не значи да га можемо убрајати међу знамените Параћинце, како то овај аутор чини.⁵⁰ О овој личности читаоци се могу ближе информисати и код Милана Ђ. Милићевића.⁵¹

-Живко Параћинац. Нисмо успели да пронађемо откуда кладовском војводи Живку Константиновићу⁵² надимак Параћинац. Ако га само по том надимку можемо уврстити међу знамените Параћинце, онда не би смо смели чинити кријући од читалаца неке значајне податке из његове биографије, како то овај аутор чини:

„На скупштини српских вођа 1. јула 1806. године у Смедереву одређена је депутација за преговоре са Портом у Цариграду. У четворочлавној делегацији коју је предводио дипломата Петар Ичко, био је и Живко Параћинац.

Делегација је успела у својој преговорачкој мисији и почетком јануара 1807. године враћа се са ферманом у Србију, којим су били договорени услови за српску аутономију и мирно решење устанка.

Али по наговору Руса, Срби одбијају ферман, а Петар Добрњац у Параћину убија и пљачка српску делегацију, под изговором да је и Карађорђе опљачкао неке београдске Турке без његовог знања.

Тако гине Живко Параћинац од српске руке, са потписаним указом о миру са Турцима.”⁵³

Ми се овде нећемо задржавати на рашчлањавању шта је истина а шта не око убиства неке, изгледа турске делегације код Параћина, али ћемо констатовати да обе поменуте личности нису страдале код Параћина. Петар Ичко је изгледа, после описаних догађаја, отрован у Топчидеру⁵⁴, а Живко Константиновић Параћинац страдао је, истина од српске руке, тек крајем устанка, што се види из Карађорђевог Прогласа од 13. септембра 1813. године:

„Живко Константиновић, бивши војвода кладовски и Коца Петровић, бивши члан Магистрата кладовског, без знања и допуштења врховне власти и правитељства, учинили су с Турцима договор, одмах кад су Турци дошли, и без икакве невоље предали им град Кладово. Тиме су изневерили народ, нанели му срамоту и нестрпљење и слабост српску пред Турцима показали. Поред тога, Живко је и нелојалну трговину са Влашком водио и покварио односе Србије са том земљом. Чим смо се за ову њихову издају осведочили, обојица су од Суда и врховне власти осуђени на смрт и пред народом погубљена.”⁵⁵

IV

ЈОВАН ПЕТРОВИЋ КОВАЧ И МИЛОСАВ ЛАПОВАЦ

Тако смо прошле године насловили одељак у једном свом раду⁵⁶, у којем су они приказани као парадигматске антиподне личности српске културе (први се сам описменио и иза себе оставио богату преписку са знаменитим Србима, а други је предлагао, после Ђакове буне, да се сви писмени Срби побију). Они јесу знаменити и јесу Параћинци, по основу рођења, први је из Својнова а други из Сикирице, с тим што је први живео у Земуну, а други у Лапову, те их је Мирослав Димитријевић с правом унео у своју књигу⁵⁷. Додуше, нисмо успели да одгонетнемо како је дошло до презимена Обрадовић код Милосава Лаповца, по оцу сигурно није, пошто му се отац звао Стојан⁵⁸, али то не би био разлог да се он и овде појави, пошто је могуће да се то од некуда ишчепрка. Нашли смо само

⁴⁸ Ђорђе Петковић, „Карађорђево брдо код Параћина”, Графопромет, Удружење потомака српских ратника, Параћин, 2005.

⁴⁹ Др Петар Милосављевић, исто, стр. 50; Миле Недељковић, исто, стр. 168. једном турском списку којим се од Аустријанац тражи, после пропасти Првог српског

⁵⁰ Мирослав Димитријевић, исто, стр. 51

⁵¹ Милан Ђ. Милићевић, исто, стр. 694–696.

⁵² Миле Недељковић, исто, стр. 164.

⁵³ Мирослав Димитријевић, исто, стр. 49

⁵⁴ М. Ђ. Милићевић, исто, стр. 186–189.

⁵⁵ Др Бранко Перунички, „Град Светозарево 1806–1915”, СО Светозарево, СИЗ културе Светозарево, Историјски архив Светозарево, Светозарево 1975, стр. 18.

⁵⁶ Видети: „Митолошки зборник” бр 13/2005, Митолошки центар Рача.

⁵⁷ Мирослав Димитријевић, исто, стр. 40–44, стр. 50.

⁵⁸ Милош Милосављевић, исто, стр. 58–59.

Милосава Обрадовића, параћинског кнеза под Турцима 1805. године⁵⁹, али то Лаповац сигурно није.

Јован Петровић Ковач се овде нашао захваљујући Радету Милосављевићу, боље речено литератури коју је користио за своју књигу, јер је за њега обрадио две одреднице.⁶⁰ У једној га је обрадио користећи углавном коректно податке Добривоја Јовановића⁶¹, уз неке корекције које су под знаком питања („Једно време живео у Јагодини”). У другој га је представио као ветеринара, при чему је навео као литературу чланак Реље Катића, не наводећи му наслов, већ само часопис где је објављен.⁶² Нисмо успели да дођемо до овог текста, али смо сигурни да је до забуне дошло тако што аутор одредница није приметрио да се ради о истој личности, јер познато је да ковачко-поткивачки занат, којим се Јован Петровић бавио, претпоставља извесна знања о лечењу копитара које поткива. Читаоци могу биографију ове личности наћи и код Симоновића, из нашег пера.⁶³

Што се Милосава Лаповца тиче, у овом тексту се нашао зато што је и он доживео да му се биографија удвостручи, скоро идентична, под „Милосав Обрадовић” и „Милосав Лаповац”, и то у овде више пута цитираном раду Добривоја Јовановића.⁶⁴ Верујемо да је у питању нека техничка омашка, пошто се ради о добром познаваоцу ове материје и озбиљном аутору.

V

РАЖАЊСКИ КНЕЗ И ВОЈВОДЕ

За крај смо оставили два запетљана клупка које смо и сами у више наврата покушавали да размрсимо. Није нам јасно зашто Симоновић није користио „Поменик...” М. Ђ. Милићевића, те је тако упао у замку и у своју књигу пустио две одреднице о ражањском кнезу из времена Првог српског устанка, у једној га именујући као Милићевић Милића, а у другој као Милић Тодора. Да је користио „Поменик...”, нашао би веома богату биографију ове часне старине. Као шестогодишњег дечака отац га је довео у Сталаћ из околине Дечана. Ту се касније оженио, а по смрти жене дошао у Ћићевац где се оженио удовицом и са њом имао два сина. Учесник Кочине крајине, у Први српски устанак улази са 64 године и предводи Ражањце заједно са војводом Ђорђем Крагићем из Скорице. Уз њега ратују оба сина Дмитар и Стојан, као и пасторак Стеван који гине са Ресавцима и Ражањцима на Чегру 1809. године. Два пута је био у народним делегацијама у Цариграду. Није се са устаницима повукао 1813. године и доживео трагичну судбину:

„Године 1813. Милић, са својим синовима, није хтео бежати никуд, него дочека Турке, који одмах ухвате њега и оба му сина, па их све с многим народом изведу на брдо Мечку између Јовановца и Ражња и ту набију на коље и Милића и сина му Дмитра.

Неки душевни Срби скинули су телеса њихова и укопали их више олтара цркве Светог Романа.”⁶⁵

Његов син Стојан Милићевић, потоњи варварински прота, није доживео исту судбину стицајем одређених околности. О њему налазимо солидну одредницу код Симоновића⁶⁶, али је нема код Милосављевића, мада му је и у њој место, као варваринском проти и родоначелнику више потомака—свештеника. Његов син Миладин Милићевић има одредницу код Милосављевића.⁶⁷

Када смо почињући ово поглавље поменули два замршена клупка, мислили смо најпре на трагање за подацима о потомцима Милића Томића, који се сви су изгледу, могу пратити све до данашњих дана. Међутим, тешко је све нити похватати и урадити целовит родослов. Та породица то заслужује.⁶⁸ Ово објављујемо с позивом да нам се у томе помогне или да некога подстакнемо да се тога посла подухвати.

Шато се другог поменутог клупка тиче, ту смо имали више среће. Ради се о томе да је у историографској литератури погрешно идентификована диплома ражањског војводе Петра Ђорђевића, сина претходног ражањског војводе Ђорђа Крагића, који је погинуо на Чегру 1809. године, као предводник Ражањаца, уз Стевана Синђелића. Наиме, због истог имена и презимена,

⁵⁹ Академик Војислав Ђурић, исто, стр. 74.

⁶⁰ Раде Милосављевић, исто, стр. 141–142

⁶¹ Мр Добривоје Јовановић, исто, стр. 97–98.

⁶² „Ветеринарски гласник”, бр 9–10/1985, 1153.

⁶³ Мр Слободан Симоновић, исто, стр. 240–241.

⁶⁴ Мр Добривоје Јовановић, исто, стр. 106–107.

⁶⁵ Милан Ђ. Милићевић, исто, стр. 721.

⁶⁶ Мр Слободан Симоновић, исто, стр. 187.

⁶⁷ Раде Милосављевић, исто, стр. 110.

⁶⁸ Видети: Ђорђе Петковић, „Ражањска нахија у Првом српском устанку”, исто, 57–58.

диплома је идентификована као диплома Петра Ђорђевића Цоде, о коме се до скора писало као о ражањском војводи⁶⁹, с тим што сада додајемо да је **Петру Ђорђевићу Крагићу**, војводску диплому уручио параћински војвода Илија Барјактаревић, као командант Делиграда 1812. године, што се види из „Карађорђевог протокола” у којем је под 28. мајем (по старом календару) забележено: „Писато Г: Илији Барјактаровићу да преда диплому ражањском војводи.”⁷⁰

Треба имати у виду могућност да су испреплетане породичне везе Стојана Протића, варваринског проте, чије се часно име налази у поменутих књигама Добривоја Јовановића, Слободана Симоновића и Радета Милосављевића и потомака Милића Томића. Из које је Станоје Цака Протић, народни посланик из Темнића, чију смо одредницу⁷¹ за Симоновића ми урадили, а из које је Стојан Протић, политичар и државник из Крушевца?⁷² Из једне од ових јесу, сигурно. У сваком случају, они су за претка имали српског мученика, пошто су им преци издахнули на турским колчевима.

---

⁶⁹ 70. Исто, стр. 58–60.

⁷⁰ 71. „Карађорђевог протокол...”, Но 615, исто, стр. 37.

⁷¹ 72. Мр Слободан Симоновић, исто, стр. 259.

⁷² 73. Исто.

VI ОПШТИ ЗАКЉУЧАК

Покушали смо да разјаснимо, или бар укажемо, на неке од контраверзних података о појединим историјским личностима с почетка XIX века (Први српски устанак, пре свега) у Поморављу, с тежиштем на Темнић и Параћин. Искоришћена су као повод најновија издања књига и часописа у културним средиштима овога краја (Јагодина, Крушевац), пошто су се у њима стекли подаци из бројних публикација, раније објављених. Захваљујући тим вредним делима Добривоја Јовановића, Слободана Симоновића и Радета Милосављевића, на површину су испливали и контраверзни подаци, за које не можемо искључиво кривити саме ауторе, пошто су се поводили за коришћеном литературом. Наш прилог иде за тим да се, колико год је то могуће пропусти и грешке елиминишу у будућим издањима истих или других аутора. С тим што наглашавамо да је ово само покушај, што значи да не пледирамо за апсолутном истином, већ да овим чинимо заједнички корак ка њој. Указали смо и на једну озбиљну негативну појаву, на покушај да се присвоје, условно да употребимо ту реч, одређене историјске личности (свесно или не) и афирмишу као наше, са нашег локалитета. Поменути аутори су показали да имамо довољно богату историју, па и личности које су достојне помена, те нема потребе да се посеже за туђим, уз све уважавање њиховог доприноса укупној историји нашег народа. Уверени смо да смо указивањем на те слабости, пропусте и грешке, дали допринос расветљавању прошлости нашег краја и указали на правац даљег расветљавања те прошлости.